

TEINE JAGU. ÕPPEMEETODID

RASKUSTE ÜLETAMINE

■ Vastuoluliste teemade käsitlemise õnnestumiseks peab õpetaja tundma sobivaid õppemeetodeid ning omama piisavalt pädevust, suutlikkust ja enesekindlust nende tulemuslikuks kasutamiseks. Tundlike teemade tutvustamisega kaasneb alati teatud risk, kuid sobivate õppemeetodite mõistliku kasutamisega saab seda märkimisväärselt vähendada.

■ Õpetaja peab lahendama mitmeid **olulisi pedagoogilisi probleeme**, millest mõned on loetletud allpool.

- ▶ Kuidas reageerida õpilaste **vastukäivatele väidetele** (nt kas võtta probleemi suhtes selge seisukoht) nii, et õpetaja ei läheks vastuollu oma töökspidamisega, aga ei jäta samas õpilastele muljet, et tal on mingid varjatud eesmärgid?
- ▶ Kuidas kaitsta erineva tausta ja kultuuriga ning teemaga isiklikult või perekonna kaudu seotud **õpilaste tundeid** nii, et õpilastel ei oleks piinlik, nad ei tunneks ennast ohvri või tõrjutuna ega satuks ahistamise või kiusamise objektiks?
- ▶ Kuidas **maandada pingeid** ja vältida väitluse ülekuumenemist nii, et klassis säiliks kord ja õpilased saaks vabalt mõtteid vahetada?
- ▶ Kuidas panna õpilasi **teiste inimeste seisukohti ära kuulama** nii, et nad õpiksid teisi austama ja nende arvamust hindama?
- ▶ Kuidas käsitleda vastuolulisi teemasid **tasakaalustatult** olukorras, kus puuduvad põhjalikud taustateadmised või usaldusväärsed teabeallikad, ilma et õpetaja läheks vastuollu oma töökspidamisega või et teda süüdistataks erapoolikuses või ebapädevuses?
- ▶ Kuidas reageerida mõne õpilase **ootamatule küsimusele** või **mõtlematule kommentaarile** vastuoluliste teemade kohta nii, et õpetaja jääks enda vastu ausaks ja teised õpilased ei solvuks?

Neid probleeme käsitletakse koolitustegevuste kava 2. jaos. Igas siin kirjeldatud tegevuses keskendutakse ühele probleemile ja tutvustatakse erinevat õppemeetodit. Aktiivõppe harjutused võimaldavad osalejatel näha õppemeetodeid praktikas, et neid klassis ja koolis järele teha. Aruteludes käsitletakse üksteiselt õpitut ja vahetatakse ideid.

TEGEVUS 2.1. POOLE VALIMINE

■ Nagu kõigil inimestel, on õpetajatel õigus oma seisukohtadele. Samas ei tähenda see tingimata, et nad peaksid neid õpilastele avaldama või andma eeliseid samal arvamusel olevatele õpilastele. Kuidas siis peaks õpetaja klassis tekkivatele vastandlikele arvamustele ja argumentidele reageerima? Millist poolt nad peaksid toetama? See harjutus peaks tutvustama osalejatele erinevaid pedagoogilisi valikuvõimalusi selles olukorras käitumiseks koos nende eeliste ja puudustega.

Eesmärk

■ Urida, millised on klassis tekkivatele eriarvamustele reageerimise pedagoogiliste meetodite eelised ja puudused.

Eesmärgid

■ Osalejad:

- ▶ on teadlikud erinevatest lähenemisviisidest, mida nad võivad vastuoluliste teemade suhtes kasutada;
- ▶ mõistavad nende eeliseid ja puudusi;
- ▶ oskavad valida konkreetse olukorra jaoks sobiva lähenemisviisi.

Kestus

■ 30-40 minutit

Ressursid

■ Vajalikud töövahendid:

- ▶ märkmetahvli paber ja markerid,
- ▶ arutelukaardid,
- ▶ kirjaklambrid, X kleeplint,
- ▶ jaotusmaterjal.

Ettevalmistus

■ Valmistage lisatud näidise põhjal mõned seisukohakaardid rühmatöö jaoks. Kuna moodustatakse kuus rühma, tuleks teha kuus kaarti – üks igale rühmale. Samuti tuleks kopeerida iga osaleja jaoks üks eksemplar õpetaja erinevaid rolle käsitlevast jaotusmaterjalist.

Process

1. Meenutage osalejatele, et arvamuste konflikt on üks vastuolulise teema põhitunnuseid. Üks vastuoluliste teemade käsitlemisega kaasnevat raskust on vajadus otsustada, milline seisukoht selle suhtes võtta. Kas õpetaja peaks poole valima? Kui jah, siis millise? Kui mitte, siis kuidas tagada teema õiglast käsitlemist ja seda, et arutelu teeniks üksnes hariduslikke eesmärgi? Selgitage, et õpetaja saab kasutada kõnealusel küsimuses erinevaid lähenemisviise ning järgnev tegevus peaks aitama mõnda neist hinnata.
2. Jaotage osalejad kuude rühma nii, et iga rühm istub eraldi laua ümber.
3. Andke igale rühmale märkmetahvli paber, marker, kirjaklamber ja üks seisukohakaart.
4. Paluge rühmal kaaluda kaardile kirjutatud seisukohta ning arutleda sellise lähenemisviisi eeliste ja puuduste üle vastuoluliste teemade käsitlemisel. Osalejad peaksid kirjutama oma järeldused vertikaalselt kaheks jagatud märkmetahvli paberile nii, et ühel pool on eelised ja teisel pool puudused. Paluge, et nad ei kasutaks esialgu ära kogu paberipinda, vaid jätaks alumise osa vabaks.
5. Kolme-nelja minuti järel paluge rühmadel kinnitada oma seisukohakaart kirjaklambriga märkmetahvli paberi külge ja liikuda koos edasi järgmise laua juurde.
6. Järgmise laua juures tuleks läbi lugeda eelmise rühma jäetud loetelu, märgistada need punktid, millega nõustutakse, ja lisada oma märkused, kui jääda eriarvamusele või midagi on puudu.
7. Seejärel paluge neil nüüd juba veidi lühema aja möödumisel minna edasi järgmise laua juurde ja protsessi korrata.
8. Korrake seda seni, kuni kõik rühmad on kõigi laudade juurest läbi käinud. Seejärel kinnitage

märkmetahvlipaberid seinale ja kutsuge osalejad neid lugema.

9. Paigutage toolid ringikujuliselt. Andke kätte jaotusmaterjal ja paluge osalejatel seda vaikselt lugeda, et jätta meelde selles esitatud lisateave ja erinevatele lähenemisviisidele antud nimetused.

Arutelu

■ Pakkuge välja kaks või kolm vastuolulist teemat ja pidage lühike arutelu selle üle, millised õppemeetodid oleksid nende käsitlemiseks kõige sobivamad.

■ Arutelu lõpetuseks paluge osalejatel sõnastada mõned üldised juhtnöörid, mis aitaksid otsustada, millal mõnda lähenemisviisi kasutada ja millal mitte..

TEGEVUS 2.1. ABIMATERJAL

Seisukohakaardid

Õpetaja peab alati oma seisukoha teatavaks tegema	Õpetaja peab olema erapooletu juhataja ja mitte kellelegi oma isiklikku seisukohta avaldama
Õpetaja peab esitama igas küsimuses õpilastele valiku erinevaid seisukohti	Õpetaja peab arutelu edendamiseks võtma õpilaste omale vastupidise seisukoha
Õpetaja peab toetama teatud õpilasi või õpilaste rühma ja esitama argumente nende eest	Õpetaja peab alati esindama ametlikult heaks kiidetud seisukohta

Õpetaja lähenemisviisid vastuolulistele teemadele

Enda hoiaku avaldamine Õpetaja teeb oma seisukohad arutelu käigus alati teatavaks.	
Võimalikud eelised Õpilased püüavad niikuinii aimata, mida õpetaja tegelikult arvab. Õpetaja seisukoha väljaütlemine muudab kõik selgeks ja avalikuks. Kui õpilased teavad õpetaja arvamust, oskavad nad tema eelarvamusi ja kallutatud mõtteavaldusi mitte arvesse võtta. Parem on avaldada oma eelistus pärast arutelu, mitte enne seda. Seda meetodit tuleks kasutada vaid juhul, kui õpilaste lahknevaid arvamusi arutatakse. See võib olla hea võimalus õpilaste silmis usaldusväärsuse säilitamiseks, kuna nad ei eelda, et õpetaja on erapooletu.	Võimalikud puudused See võib pärssida klassis arutelu, kuna õpilased ei julge õpetaja seisukohast erinevat arvamust kaitsta. See võib panna mõne õpilase tuliselt kaitsma seisukohta, millesse ta tegelikult ei usu, lihtsalt selle pärast, et see erineb õpetaja arvamusest. Õpilastel on tihti raske eristada fakte hinnangu-test. See on veel raskem siis, kui nii fakte kui ka hinnanguid esitab sama isik – õpetaja.

Väljendatud erapooletus**Õpetaja täidab rühmaarutelu erapooletu juhataja rolli.****Võimalikud eelised**

Vähendab õpetaja enda eelistuste soovimatut mõju.

Annab kõigile võimaluse vabalt arutelus osaleda.

Jätab ruumi avatud aruteluks, st klass võib jõuda teemade ja küsimusteni, mille peale õpetaja ei ole tulnud.

Annab õpilastele hea võimaluse suhtlemisoscuse harjutamiseks.

Toimib hästi, kui õpetajal on palju materjale taustainfoga.

Võimalikud puudused

See võib jätta õpilastele võltsi mulje.

Ebaõnnestumise korral võib halvendada õpetaja ja klassi suhet.

Eeldab, et see meetod on õpilastele varasemast tuttav; vastasel korral võtab kohanemine palju aega.

Võib lihtsalt kinnistada õpilaste seniseid hoiakuid ja eelarvamusi.

Väga raske teostada vähem võimekate õpilastega.

Erapooletu juhataja roll ei pruugi sobida iga õpetaja iseloomuga.

Tasakaalustatud tutvustamine**Õpetaja tutvustab õpilastele mitmeid erinevaid seisukohti.****Võimalikud eelised**

Üks humanitaar- ja ühiskonnateaduste õpetaja põhiülesandeid on näidata, et probleemid ei ole enamasti must-valged.

On vajalik juhul, kui klass on mingis küsimuses kahte leeri jagunenud.

On kõige kasulikum siis, kui tegeletakse teemadega, mille kohta on liikvel palju vasturääkivat teavet.

Kui rühmaarutelus ei tule kõik seisukohad piisavalt välja, on õpetaja ülesanne juhtida tähelepanu ka õpilaste poolt nimetatud aspektidele.

Võimalikud puudused

Kas erinevate seisukohtade võrdne ja tasakaalustatud esitamine on üldse võimalik?

See ei võimalda edasi anda mõtet, et tõde jääb tavaliselt kuskile vastandlike seisukohtade vahele.

Erinevatel inimestel on tasakaalustatud käsitlusest väga erinev arusaam – õpetamisel ei saa vältida hinnangute andmist.

Tulemuseks võivad olla väga õpetajakesksed tunnid, kuna õpetaja sekkub „tasakaalustamise“ nimel pidevalt arutellu.

Saatana advokaadi strateegia**Õpetaja asub teadlikult vastupidisele seisukohale kui see, mida esindavad õpilased või õppematerjalid.****Võimalikud eelised**

Väga kõitev ning võib innustada õpilasi arutelus kaasa lööma.

Hädavajalik juhul, kui kõik õpilased näivad olevat ühel seisukohal.

Enamikus klassides on tavaliselt üks enamuse seisukoht, mis vajab kõigutamist.

Elavdab loiuks kipuvat arutelu.

Võimalikud puudused

Õpilased võivad arvata, et õpetaja mängitud seisukoht vastab tema tegelikule arvamusele – lapsevanemad võivad muretseda.

Võib kinnistada õpilaste eelarvamusi.

Liitlane

Õpetaja asub mõne õpilase või õpilaste rühma poolele.

Võimalikud eelised

Aitab nõrgemate õpilaste või tõrjutud rühmade seisukohti klassis kuuldavaks teha.

Näitab õpilastele, kuidas argumente esitada ja kaitsta.

Aitab teistel õpilastel teadvustada ideid ja argumente, mida nad muidu ei pruugiks kuulda.

Annab eeskju koostööks.

Võimalikud puudused

Teistele õpilastele võib jääda mulje, et õpetaja püüab nii kaudselt oma seisukohti propageerida.

Teised võivad pidada seda teatud õpilaste alusetuks soosimiseks.

Tekitab õpilastes ettekujutuse, et nad ei pea oma seisukohta kaitsma, sest õpetaja teeb seda nende eest.

Ametlik seisukoht

Õpetaja kaitseb riiklikult heaks kiidetud seisukohta.

Võimalikud eelised

Tagab õppetöö ametliku legitiimsuse.

Kaitseb õpetajat ametiasutuste süüdistuste eest.

Võimaldab korralikult selgitada seisukohti, mida õpilased on varem võib-olla väärsti või ainult pooleldi mõistnud.

Võimalikud puudused

Tekitab õpilastes tunde, et õpetajat huvitavad ainult tema enda, mitte õpilaste seisukohad.

Võib põhjustada vastuolu oma tõekspidamisega, kui õpetaja ise ametlikku seisukohta ei toeta.

Kui erinevad riigiasutused esitavad vasturääkivaid seisukohti, siis millist peaks õpetaja järgima?

Mõnes küsimuses ei ole ametlikku seisukohta võetud.

On võimalik, et ametlik seisukoht on vastuolus inimõigusnormidega.

TEGEVUS 2.2. ERI VAATENURGAD

Üks vastuoluliste teemade käsitlemisega seotud raskus tekib siis, kui teema **puudutab õpilasi isiklikult**, näiteks kui sisseande käsitlemise ajal on klassis sisseandajate lapsi. Veelgi enam, alati ei ole teada, kas klassis on isikliku puutumusega õpilasi või mitte. Üks võimalus vähendada kellegi tahtmatu solvamise või tõrjumise ohtu on viia arutelu isiklikult tasandilt üldisele ühiskondlikule tasandile. Seda meetodit nimetatakse umbisikustamiseks. Järgnevas tegevuses tutvuvad osalejad selle meetodi eeliste ja puudustega ning selle praktikas rakendamise võimalustega.

Eesmärk

Uurida võimalusi, kuidas kaitsta õpilaste tundeid umbisikustatud keelekasutuse abil.

Tulemused

Osalejad:

- ▶ on teadlikud probleemidest, mis võivad tekkida, kui teema puudutab õpilasi isiklikult;
- ▶ mõistavad, kuidas neid probleeme saab osaliselt vältida arutelus kasutatavate keelevahendite muutmisega;
- ▶ oskavad esitada väiteid vastuoluliste teemade kohta õpilasi vähem ründavas ühiskonnakeskses sõnastuses.

Kestus

30-50 minutit

Ressursid

Vajalikud töövahendid:

- ▶ paberiribadele kirjutatud isiklike küsimuste näited;
- ▶ näited küsimustest, mille sõnastus on muudetud isiklikust ühiskondlikuks.

Preparation

Koostage loetelu erinevate vastuoluliste teemade kohta käivatest küsimustest, mis on suunatud otse õpilastele, nende perele või kogukonnale, nt: „Kas sinu arvates on homoseksuaalsus patt?” Püüdke valida näiteid, mis teie arvates võiks ka tegelikult mõnda teie klassi või kooli õpilast puudutada. Abimaterjalis on selle kohta esitatud mõned näited eri riikidest. Kirjutage küsimused paberiribadele. Teil on vaja ühte küsimust iga kahe osaleja kohta.

Samuti tuleb teil valmis mõelda kaks või kolm näidet, kuidas muuta küsimuse isiklikku sõnastust ühiskondlikuks, nt:

- ▶ „Mida sa arvad võõrtööjõust” (ISIKLIK)
- ▶ „Mida arvavad inimesed võõrtööjõust?” (ÜHISKONDLIK)
- ▶ „Mida sa arvad samasooliste paaride lapsendamisõigusest?” (ISIKLIK)
- ▶ „Mida arvatakse ühiskonnas samasooliste paaride lapsendamisõigusest?” (ÜHISKONDLIK)

Need näited võib kirjutada ka PowerPointi slaidile.

Meetod

1. Tegevust tutvustades rääkige lühidalt olukordadest, kus klassis või koolis käsitletav teema õpilasi isiklikult puudutab. Küsige osalejatelt, kas neil on olnud selliseid kogemusi ja milliseid probleeme see on tekitanud või kas nad oskavad kujutleda olukordi, kus see võiks probleemiks saada.
2. Rõhutage vajadust kaitsta selles olukorras õpilasi ja selgitage ettevalmistatud näidete abil umbisikustamise meetodit.
3. Jagage osalejad paaridesse ja andke igale paarile küsimus, mille nad peavad umbisikustama.
4. Paarid esitavad oma ettepanekud järjest suurele rühmale ning selgitavad võimalikke riske, mis võivad tekkida juhul, kui neile antud küsimus esitada isiklikus vormis.

Näpunäide

Tavaliselt on alguses lihtsam kasutada näiteid, mis sisaldavad otseselt vaatenurgale osutavaid sõnu (nt isiklike küsimuste puhul „sina“ või „teie“ ja ühiskondlike küsimuste puhul umbisikuline kõneviis või „ühiskond“). Sealt võite edasi minna näidete juurde, kus vaatenurk ei ole enam nii selge, nt mitte enam „Kas sinu arvates võib usu üle nalja teha?“, vaid „Kas usu üle võib nalja teha?“

Variandid

Montenegros töötati välja selle harjutuse variant, kus osalejad jaotatakse rühmadesse ja neile antakse vastuoluliste teemade nimekiri, nt romad, perevägivald, rasestumisvastased vahendid. Seejärel teevad rühmad nende teemade põhjal ajurünnaku, et mõelda välja küsimusi, mida oleks parem esitada umbisikulises vormis ja püüavad neid umbisikustada.

Tegevuse siin esitatud variant töötati algselt välja Iirimaa (CDVEC Curriculum Development Unit (2012) *Tackling Controversial Issues in the Classroom: A Resource for Citizenship Education*).

Arutelu

■ Viige läbi lühike arutelu klassis kasutatava keele umbisikustamise vajalikkusest, küsides osalejatelt, mis on nende arvates selle meetodi eelised ja puudused. Kui lihtne selle rakendamine neile tundus? Kas see on nende arvates alati vajalik?

Näpunäide

Kasulik oleks osalejaid hoiatada, et kuigi see meetod võib olla kasulik teatud olukordades, ei pruugi see olla kasutatav kõigil juhtudel ja sellest ei saa teha ranget reeglit. Näiteks Iirimaa õpetajakoolitajad on täheldanud, kui raske on käsitleda Põhja-Iirimaa uskude- ja kultuuridevahelise mõistmise teemasid ilma, et õpetajad ja õpilased segaksid sellesse isiklike arusaamu ühiskonnast, kus nad elavad ja on üles kasvanud. Lisaks võivad küsimused isiklike tunnete ja arvamuste kohta olla mõnikord igati põhjendatud, et näiteks sügavamalt mõista erinevaid vaatenurki, tunnetada paremini kultuuri ja ajaloo mõju probleemide tekkeloole ja esitusviisile, suurendada empaatiat ning tagada, et arutelu jääb realistlikuks ega välju tegeliku elu sfäärist.

TEGEVUS 2.2. ABIMATERJAL

Isiklike küsimuste näited

- ▶ Kui paljud teist on sündinud selles riigis?
- ▶ Mida ütleb teie usk tüdrukute hariduse kohta?
- ▶ Kas sind on kunagi kiusatud?
- ▶ Mis on sinu arvates kõige kindlam rasestumisvastane vahend?
- ▶ Kas sa oled kunagi tarvitanud ebaseaduslikke uimasteid?
- ▶ Kas vanemad karistasid sind kehaliselt?

TEGEVUS 2.3. METSAVEERE KOOL

■ Kui teema on eriti tundlik, võib olla ohutum läheneda sellele kaudselt. Üks võimalus selleks on kasutada ajaloolisi, geograafilisi või välja mõeldud paralleele. Seda meetodit nimetatakse distantseerimiseks. See aitab vältida plahvatusohtlike teemade kontrolli alt väljumist, võimaldab õpilastel jätta kõrvale oma algsed eelarvamused ja eeldused ning mõista paremini teema tegelikku keerukust. Järgnevas tegevuses uurivad osalejad selle meetodi eelseid, võttes aluseks välja mõeldud loo lõhestunud ühiskonnast.

Eesmärk

■ Uurida võimalusi, kuidas kasutada distantseerimise meetodit vastuoluliste teemade taktitundeliseks ja paindlikumaks tutvustamiseks.

Tulemused

- Osalejad:
- ▶ mõistavad distantseerimise eesmärki;
 - ▶ oskavad distantseerimisvõtteid klassis ja koolis kasutada.

Kestus

■ 40-50 minutit

Ressursid

- Vajalikud töövahendid:
- ▶ jutu „Metsaveere kool“ koopiad.

Ettevalmistus

■ Tehke iga osaleja jaoks üks koopia abimaterjalides esitatud jutust. Samuti peaksite valmistuma oma osa täitmiseks rollimängus: kuidas innustada osalejaid kaasa tulema, milliseid argumente te oma rollis kasutate, milliseid küsimusi esitate jne.

Meetod

1. Asetage toolid kõrvuti ridadesse nii, et keskel jääb toolide vahele selge vahe.
2. Kirjeldage distantseerimise meetodit ja selgitage selle kasutamist vastuoluliste teemade puhul. Õelge osalejatele, et nad vaatlevad seda nüüd praktikas.
3. Lugege jutt valjult ette.
4. Seejärel peaksid osalejad pakkuma, miks kool nende arvates maha põles (jutus), kes võiks olla vastutav ja mis ta motiivid olid.
5. Küsige, kas õpetaja peaks nende arvates püüdma kooli uuesti üles ehitada.
6. Selgitage, et kui õpetaja otsustab kooli uuesti üles ehitada, saab see toimida ainult mõlema kogukonna toetusel. Selle saavutamine ei ole lihtne. Õelge osalejatele, et järgneb rollimäng, kus mängitakse läbi see, mis võiks tõenäoliselt juhtuda, kui õpetaja otsustab kooli taastada.
7. Osalejad kujutlevad, et nad on avalikul koosolekul, mille õpetaja kutsus kokku, et leida toetust kooli taastamiseks. Osalejate ülesanne on mängida kogukondade rolli: ruumi ühel poolel metsarahvas ja teisel poolel legendikurahvas. Koolitaja mängib õpetaja rolli ja seisab osalejate ees.
8. Osalejad elavad rolli sisse. Õpetajat mängiv koolitaja tervitab kõiki koosolekule saabunuid. Ta kirjeldab koosoleku tausta, selgitab kohalviibijate kutsumise põhjust ja küsib, kas nad on valmis teda toetama, kui ta otsustab kooli uuesti üles ehitada ja selle hästi toimima panna. Kogukonnaliikmete rolli mängivad osalejad vastavad sellele oma küsimuste ja kommentaaridega ning edasi kulgeb rollimäng loomulikku rada. Selleks peaks piisama 15 minutist, kuid olge valmis seda aega pikendama, kui kõik on eriti hoos. Seejärel tänab õpetajat mängiv koolitaja kõiki kohale tulnuid ja lõpetab koosoleku.
9. Osalejad väljuvad rollist ja alustavad arutelu.

Soovitus

See tegevus võib olla eriti tõhus siis, kui õpetaja rolli mängib mõni osaleja. Arvestage siiski, et see roll on tegevuse õnnestumiseks võtmetähtsusega ning selle täitmist tuleks kellelegi teisele pakkuda ainult siis, kui olete kindel, et ta saab sellega hästi hakkama.

Arutelu

■ Korraldage arutelu selle üle, mida osalejad tegevusest õppisid. Kas seda rollimängu saab korrata ka klassis ja koolis? Kui jah, siis milliste teemade käsitlemiseks nad seda kasutaksid? Kuidas oleks kõige parem juhtida arutelu selle võrdlusjutu juurest tegeliku teema juurde? Mis on osalejate arvates sellise tegevuse plussid ja miinused?

Vastuoluliste teemade käsitlemine lugude kaudu

Lood võivad olla väga heaks vahendiks, kuidas tundlikke ja keerulisi teemasid klassis ja koolis tutvustada. Samas toimib hästi ainult selline lugu, mis sisaldab samasuguseid põhielemente nagu tutvustatav teema: see peab sisaldama samasugust seisukohtade, argumentide ja huvide spektrit. Seda on sageli lihtsam saavutada spetsiaalselt selleks otstarbeks kirjutatud või vastavalt kohandatud olemasoleva jutu abil.

Siinse tegevuse juures kasutatud jutt on kirjutatud Ühendkuningriigis (Huddleston, T. & Rowe, D. (2001) *Good Thinking: Education for Citizenship and Moral Responsibility*, Volume 3, Evans: London). Algselt tutvustati selle abil ühte hariduse juhtimisega seotud konflikti. Hiljem on seda kasutatud seoses lõhestunud ühiskondadega nagu näiteks Põhja-Iirimaa ja Küpros.

TEGEVUS 2.3. ABIMATERJAL

Metsaveere kool

“Oli kord üks riik, mida tunti vaid selle järgi, et see oli täielikult kaheks jagunenud. Pool riiki oli kaetud tiheda metsaga. Teine pool oli puudeta lausik.

Metsarahvas sai peaaegu kogu elatise puudest. Nad langetasid oma raskete kirvestega suuri tammepuid, põletasid kasetüvedest sütt ning asendasid langetatud puid noorte isikutega. Nad ehitasid metsaväludele puidust maju ja rajasid pühamuid metsavaimudele. See oli omaette hoidev rahvas, kes elas rahumeelses harmoonias üksteise ja loodusega.

Lausikurahvas tegeles põlluharimisega. Nad kündsid maad ja kasvasid vilja. Kõik nende majad olid kivist. Nad kummardasid viljajumalat. Igal sügisel korraldasid nad tohutu peo, et tähistada lõikusaja lõppu. Seal söödi ja joodi palju ning mindi vahel üsna uljaks.

Neil kahel rahvarühmal ei olnud peale mõne hädavajaliku esemega kauplemise eriti mingit kokkupuudet. Kuigi nad rääkisid sama keelt, oli kummalgi palju oma sõnu ja väljendeid. Kumbki ei teinud erilist pingutust, et teise eluviisi mõista, ehkki sellest oleks võinud neile kasu tõusta.

Aga pigem suhtusid nad üksteisesse kahtlustavalt. Lausikurahvas uskus, et võimaluse korral istutaksid metsaelanikud nende armsad põllud puid täis. Metsarahvas jällegi arvas, et vaba voli saades raiuks lausikurahvas kogu metsa maha ja künnaks selle põlluks.

Riigis oli vähe haritud inimesi. Nii metsa- kui ka lausikurahvas elas väga vaeselt. Enamik teenis napilt nii palju, et ära elada, samal ajal kui naaberriiigid üha rikastusid oma toiduaineid, kangaid ja tööstuskaupu müües.

Siis ühel päeval rajas üks noor õpetaja kodu otse metsa veerele. See oli ebaharilik noormees, sest kuigi ta oli kasvanud lausikul, oli ta ema sündinud metsarahva peres.

Nüüd otsustas see noor õpetaja kooli rajada. Sellest pidi saama tolle kandi esimene kool. Nii ehitaski noormees metsa ja lagendiku piirile pisikese ühekorruselise puidust ja kivist maja.

Seejärel kutsus ta nii metsa- kui ka lausikurahva lapsi oma uude kooli. Lapsevanemad ja eriti metsarahvas olid esialgu ettevaatlikud. Ent leidus siiski piisavalt neid, kes olid valmis oma lapse kooli saatma ja maksma õpetajale koolipidamise eest väikest tasu.

Esimesel nädalal ei vahetanud metsa- ja lausikulapsed peaaegu sõnagi. Metsalapsed hoidsid omaette ja keeldusid nii klassis kui ka mänguväljakul teiste lastega tegemist tegemast. Lausikulapsed narrisid metsalapsi ja norisid nendega tüli.

Teisel nädalal esitasid lapsevanemad mitu kaebust, süüdistades õpetajat ühe rühma laste eelistamises.

Kolmandal nädalal näis, et asjad liiguvad paremuse poole. Lausikulapsed ei olnud enam nii riiakad ja metsalapsed muutusid jutukamaks.

Neljandal nädalal põles kool maha...

TEGEVUS 2.4. TEISTE INIMESTE KINGAD

■ Lastel ja kooliõpilastel on loomulik kalduvus jääda kinni ühte seisukohta ja neil on **raske näha asju teise poole vaatevinklist**. Kuigi erinevuste märkamise võime vanusega suureneb, suruvad ühiskonna- ja kultuurnormid seda sageli alla või jääb see lõpuni välja kujunemata vähese elukogemuse tõttu. Samas on vastuolulistele teemadele just nimelt omane mitmetahulisus. Vastuoluliste teemade käsitlemise juures on väga oluline aidata lastel ja noortel näha ja mõista ka teisi vaatenurki. Järgnevas tegevuses uurivad osalejaid võimalusi, kuidas aidata õpilastel näha probleeme mitme eri nurga alt.

Eesmärk

■ Uurida võimalusi, kuidas aidata õpilastel näha probleeme mitme eri nurga alt.

Tulemused

■ Osalejad:

- ▶ mõistavad vastuoluliste teemade mitmetahulisust;
- ▶ mõistavad, miks õpilastel on mõnikord raske teistsugustest seisukohtadest aru saada;
- ▶ tunnevad meetodeid, mille abil saab aidata õpilastel näha probleeme mitme eri nurga alt.

Kestus

■ 30-40 minutit

Ressursid

■ Vajalikud töövahendid:

- ▶ jalajäljekaardid.

Ettevalmistus

■ Lõigake papist välja elusuuruses jalajälje kuju või kasutage abimaterjalis olevat jalajälje malli. Tehke iga osaleja kohta üks jalajälg ja lisaks veel mõned.

■ Valige mõni vastuoluline teema ja sõnastage see küsimuse vormis, nt: „Mida peaks valitsus tegema usuäärmuslusega?“ (Prantsusmaa) või „Kas lubada Põhja-Inglismaal nafta ammutamiseks frakkimist?“ (Ühendkuningriik). Valige selline küsimus, mis tõenäoliselt tekitab osalejate seas lahknevaid arvamusi. Kirjutage igale osalejate arvu ületavale jalajäljekaardile erinev vastus sellele küsimusele. Soovitavalt võiks need olla sellised, mille peale osalejad ise ei pruugi tulla. Vastuste pikkus võiks olla 2–3 lauset.

Meetod

1. Paigutage toolid ruumis suurde ringi ja asetage igale toolile tühi jalajäljekaart.
2. Esitage osalejate varem valitud küsimus ja paluge neil oma vastus vaikides kaardile kirjutada; mitte rohkem kui 2–3 lauset.
3. Korjake kõik kaardid kokku, segage läbi ja asetage tagurpidi ruumi keskele põrandale, lisades neile ka varem ette valmistatud kaardid.
4. Iga osaleja tõmbab ühe juhusliku kaardi ja loeb selle endamisi läbi.
5. Paluge mõnel vabatahtlikul püsti tõusta, leida endale ruumis koht ja lugeda ette kaardile kirjutatud arvamus.
6. Ülejäänud osalejad vaatavad oma kaardil olevat arvamust ja kui see langeb ette loetuga täpselt kokku, lähevad nad esimese osaleja juurde ja jäävad tema kõrvale seisma.
7. Seejärel loeb teine vabatahtlik ette oma kaardi ja valib ruumis koha selle järgi, kui sarnane see on esimese arvamuselga – mida sarnasem, seda lähemal esimesele lugejale ja mida erinevam, seda kaugemal.
8. Korrake protsessi seni, kuni kõik osalejad seisavad.
9. Paluge osalejatel ringi vaadata, et näha ruumis olevat arvamuste spektrit, ja seejärel aruteluks tagasi toolidele istuda.

Näpunäide ja variandid

Tegevus toimib kõige paremini siis, kui käsitletava teemaga on juba tehtud natuke ettevalmistavat tööd. See aitab osalejatel tegevusse paremini sisse elada.

Peale selle on ka palju muid tegevusi, mis aitavad õpilastel ennast teiste inimeste kohale asetada, nt **rollimängud**, **imiteeringud** ja **formaalsed väitlused**.

Siin esitatud tegevus töötati algselt välja Iirimaal (CDVEC Curriculum Development Unit (2012) *,Tackling Controversial Issues in the Classroom*).

Arutelu

■ Korraldage lühike arutelu selle kohta, mida osalejad tegevusest õppisid, nt mida nad kõnealuse teema kohta teada said. Kas kellelgi neist tekkis tunne, et ta võiks oma arvamust muuta? Kas seda tegevust saaks koolis korrata? Mis on selle plussid ja miinused? Kas neil on kogemusi mõne sarnase tegevusega, millest teistele rääkida?

TEGEVUS 2.4. ABIMATERJAL

Jalajälje mall

TEGEVUS 2.5. MAAILMAKOHVIK

Üks vastuoluliste teemade käsitlemise raskemaid aspekte on nende keerukus. Võiks arvata, et selliste teemade sisukas lahkamine klassis või koolis eeldab põhjalikke eriteadmisi, mida enamikul õpetajatel ei ole ning mille omandamine võib olla raske ja aeganõudev. Olukord on veel keerulisem, kui teema on alles hiljuti tekkinud või alles kujunemisjärgus. **Tõese ja tasakaalustatud teabe nappus** on üks õpetajate sagedasemaid probleeme seoses vastuoluliste teemadega. Järgnevas tegevuses uurivad osalejad, kuidas kasutada kollektiivset probleemilahendust vastuoluliste teemade ohutuks tutvustamiseks ilma põhjalike taustateadmisteta. Kollektiivse probleemilahenduse korral pööratakse tavapärase kooliõppe korraldus vastupidiseks – selle asemel, et õpetaja jagaks õpilastele teavet, küsivad õpilased seda üksteiselt või uurivad, kust seda leida.

Eesmärk

Uurida, kuidas kasutada kollektiivse probleemilahenduse meetodit vastuoluliste teemade tasakaalukaks ja õiglaseks tutvustamiseks klassis ja koolis nappiva taustateabe tingimustes.

Tulemused

Osalejad:

- ▶ mõistavad kollektiivse probleemilahenduse põhimõtet;
- ▶ teavad selle võimalikke eeliseid;
- ▶ oskavad kollektiivse probleemilahenduse meetodeid klassis ja koolis kasutada.

Kestus

30–40 minutit

Ressursid

Vajalikud töövahendid:

- ▶ vastuolulise teemaga seotud pildid;
- ▶ märkmetahvli paber.

Ettevalmistus

Valige mõni viimase aja vastuoluline teema ja leidke mõned sellega seotud pildid (ajalehefotod, internetist laaditud pildid, joonistused jne). Neid on vaja väikestes rühmades töötamiseks, seega peaks nende arv vastama moodustatavate rühmade arvule. Liimige iga pilt ühe märkmetahvli paberi keskele

Meetod

1. Paigutage toolid väikestes rühmades töötamiseks ümber laudade ja asetage igale lauale märkmetahvli paber koos pildiga.
2. Jaotage osalejad väikestesse rühmadesse ja tutvustage neile lühidalt teemat, millega nad peaksid töötama.
3. Rühmad arutavad isekeskis laual olevat pilti ja kirjutavad märkmetahvli paberile küsimused, mida see teema neis tekitab.

Soovitus

Siin võib abiks olla „kuue küsisõna“ meetod (**6Ws**). Seda kasutatakse Ühendkuningriigis, et aidata noortel küsimusi sõnastada. Õpetaja kehtestab reegli, et iga õpilaste sõnastatav küsimus peab algama ühega järgmistest sõnadest: **mis, millal, kus, kes, kuidas** või **miks**.

4. Kahe-kolme minuti möödumisel liiguvad rühmad edasi järgmise laua juurde, arutavad seal eelmise rühma küsimusi, püüavad mõnele neist vastata ja kirjutavad oma vastused paberile küsimuste juurde. Soovi korral võivad rühmad ka küsimusi juurde kirjutada.
5. Seejärel liiguvad rühmad taas edasi ja protsess kordub. Seda tehakse seni, kuni kõik lauad on läbi käidud.

6. Seejärel käivad osalejad ruumis ringi ja loevad läbi igal laual olevad küsimused ja vastused.
7. Küsige osalejatelt, mida nad selle harjutuse abil teema kohta teada said. Kas see aitas neil seda paremini mõista? Millise teema jaoks nad seda järgmine kord kasutaksid?

Arutelu

■ Korraldage lühike arutelu selle üle, kuidas kollektiivse probleemilahenduse meetod sobib vastuoluliste teemade käsitlemiseks, nt mis on selle plussid ja miinused. Kas maailmakohviku tegevust saaks ka koolis korrata? Kui jah, siis millised oleksid selle jätkutegevused? Kas neil on kogemusi mõne sarnase tegevusega, millest teistele rääkida?

Variandid

Vaikiv arutelu on maailmakohvikuga sarnane tegevus ja seda saab kasutada samal eesmärgil. Õpetaja koostab mingil teemal rea küsimusi ja kirjutab iga küsimuse eraldi paberilehele. Paberid asetatakse ruumis laiali paigutatud laudadele ja õpilased liiguvad nende vahel, kirjutades vaikides oma vastuseid. Seejärel loevad nad teiste vastuseid, lisavad neile omakorda kommentaare jne.

Ühendkuningriigi koolides on mõlema tegevuse variante kasutatud 2010. aasta Londoni rahutuste käsitlemiseks.

TEGEVUS 2.6. FOORUMTEATER

— Õpetajad ei saa kõike klassis või koolis toimuvat kontrollida. Ükskõik kui hoolikalt tund on ette valmistatud, alati jääb võimalus, et **õpilaste mõtlematud kommentaarid** panevad õpetaja klassis või väljaspool seda ootamatusse olukorda. Järgnevas tegevuses uurivad osalejad erinevaid võimalusi, kuidas sellistele kommentaaridele vastata, ning kaaluvad klassi reeglite ja kooli töökorra kasutamist selliste märkuste hulka vähendava ja nende vastamist toetava õhkkonna loomiseks.

Eesmärk

— Kaaluda võimalusi, kuidas vastata õpilaste mõtlematutele kommentaaridele, ning klassi reeglite ja kooli töökorra kasutamist selliste märkuste hulka vähendava ja nende vastamist toetava õhkkonna loomiseks.

Tulemused

— Osalejad:

- ▶ oskavad õpilaste mõtlematutele märkustele enesekindlalt ja mõjusalt reageerida;
- ▶ mõistavad, kuidas klassis ja koolis valitsev õige õhkkond seda soodustab;
- ▶ mõistavad kooli töökorra kasulikkust kooli üldise toetava meelsuse kujundamisel.

Kestus

— 25–30 minutit

Ressursid

— Vajalikud töövahendid:

- ▶ jaotusmaterjal mõnede tüüpnäidetega õpilaste ebamugavatest kommentaaridest.

Ettevalmistus

— Mõelge välja paar-kolm mõtlematud kommentaari, mida õpilased võivad seoses vastuoluliste teemadega klassis või väljaspool seda öelda, nt küsida õpetajalt: „Kas te olete gei?” (Montenegro) või öelda: „Kõik pakistanlased on ühesugused” (Ühendkuningriik). Abimaterjalis esitatud jaotusmaterjal sisaldab selle kohta näiteid eri riikidest.

Meetod

1. Tutvustage õpilaste mõtlematute kommentaaride probleemi, kasutades jaotusmaterjalis olevaid või ise ette valmistatud näiteid. Osalejad, kellel on sellega isiklikke kogemusi, võivad soovi korral samuti ühe või kaks näidet tuua. Rääkige lühidalt, kui raske on sellistele kommentaaridele kohaselt reageerida, ning tutvustage reageerimata jätmise või negatiivse reageerimise riske.
2. Valige kolm vabatahtlikku, kes mängiksid õpetajaid. Nende ülesanne on vastata õpilaste mõtlematutele kommentaaridele. Paluge neil ruumist väljuda ja oodata sisse kutsumist.
3. Ülejäänud osalejad jäävad kohale ja mängivad õpilasi.
4. Paluge neil valida mõni näide jaotusmaterjalist või mõelda ajurünnaku korras välja oma näiteid mõtlematutest märkustest või küsimustest, millega õpetajad aeg-ajalt kokku puutuvad.
5. Seejärel kutsutakse ruumi tagasi esimene õpetaja, kes vastab ühele näidismärkusele või küsimusele, mille „õpilane” esitab.
6. Seejärel kutsutakse üksteise järel sisse kaks järgmist õpetajat, kellest igaüks annab oma vastuse samale kommentaarile.
7. „Õpilased” võrdlevad kolme vastust ja arutavad, milline on nende meelest parim. Seejärel võivad nad lisada oma ettepanekuid, kui nad arvavad, et neil on parem lahendus.
8. Korrake protsessi mitu korda erinevate märkuste või küsimustega.

Arutelu

■ Korraldage lühike arutelu selle üle, mida osalejad tegevusest õppisid, nt millised reaktsioonid on nende arvates kõige tõhusamad. Kas neil on endal mõni võte, mida teistele tutvustada? Milline on nende meelest klassi ja kooli reeglite ja õhkkonna roll selles küsimuses? Kas nad sooviksid, et selliste olukordade lahendamist oleks käsitletud kooli üldises töökorras? Kas nad teavad, et kuskil on seda tehtud?

TEGEVUS 2.6. ABIMATERJAL

Näiteid vastuolulistest kommentaaridest või küsimustest arutelu käivitamiseks

- Koolitaja peaks siit valima need, mis sobivad kõige paremini kohalikesse oludesse.
- ▶ „Ma vihkan välismaalasi – neid on liiga palju ja nad võtavad ära meie töökohad.“
 - ▶ „Kas me võiksime järgmisel nädalal lesbidest rääkida?“
 - ▶ „Te eelistate meie klassis alati tüdrukuid.“
 - ▶ „Kas te ütlete meile jälle, kuidas me peame mõtlema?“
 - ▶ „Võib-olla rassismis polegi midagi halba. Mu isa ütleb, et tema on rassist.“
 - ▶ „Paksude lastega pole mõtet tervislikust toitumisest rääkida.“
 - ▶ „Võib-olla kutsuks vahelduseks meile rääkima mõne tõeliselt rahvusliku lektori?“
 - ▶ „Meie inimõigus on mitte arvamust avaldada, kui me ei soov.“
 - ▶ „Kas te olete gei? Ilmselt olete, miks te muidu kogu aeg neist räägite.“
 - ▶ „Kelle poolt te valimistel häälitate?“
 - ▶ „Te ei ütle kunagi oma seisukohta, kui me probleeme arutame. Kas teil üldse on oma arvamus?“
 - ▶ „Seksism on täiesti normaalne – vaadake, mis meedias ja internetis toimub.“
 - ▶ „Direktor räägib kogu aeg demokraatiast meie koolis, aga käitub enamasti nagu türann ja teie, õpetajad, ei võta selle suhtes midagi ette.“
 - ▶ „Meie klass arvab, et te olete salakommunist ja teist tuleks kohalikele ametivõimudele teatada.“
 - ▶ „Te ei lase meil kunagi meie kodukandi päris probleemidest rääkida, sest kardate, mida kohalikud poliitikud ütlevad, kui sellest teada saavad.“
 - ▶ „Täiskasvanud küsivad noorte arvamust paljudes küsimustes, aga nad ei võta meie öeldut kunagi kuulda ega tee meie soovitud muudatusi.“